

ROLUL POLITICII STATALE ȘI A INIȚIATIVELOR SECTORULUI PRIVAT ÎN FORMAREA CLUSTERELOR ECONOMICE: EXPERIENȚA INTERNAȚIONALĂ ȘI CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Ecaterina RUSU

*Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova,
Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61, www.ase.md,
ecaterina.rusu91@gmail.com*

Abstract

Economic clusters proved their important role in helping societies to overcome the socioeconomic challenges of globalization, by making companies more competitive. Therefore, becoming an ingredient of territorial competitiveness, initiatives on cluster creation are carried out more and more frequently at the national, regional, and local level. Some initiatives are generated by the state, aiming to reach certain national strategic objectives, others have their roots in the private sector, the decision of companies to join their efforts for improving value chain. The author attempts to analyze the role of private sector initiatives and of the state programs / policies in the development of clusters, also by comparing the relevant experience both at the EU level, and at the level of countries, particularly focusing on the cases of France, Germany, Romania and R. Moldova. The research methods primarily consisted in analysis and synthesis of information, of various policy papers, guide-books and reports on clusters implementation. As a conclusion the author underlines that both public and private sectors have an important role in the clusterization process. In some countries clusters emerged as a natural tendency of companies, in others the state institutions played a central role. Additionally, in the developed countries, the role of state evolved from simple stimulation of cluster formation to their support in becoming global and innovative hubs. By contrast, in the developing countries the clusters phenomena are not widely spread, hence the state has to focus on policies and programs of clusters promotion and development.

Key words: *cluster initiative, top-down and bottom-up approach, international experience*

JEL CLASIFICATION: *O2, O5*

Introducere

Stimularea formării clusterelor și elaborarea politicilor privind dezvoltarea acestora au devenit o paradigmă dominantă atât în teoria cât și practica economică. Cadrul teoretic dar și evidența practică confirmă, că firmele care fac parte dintr-un cluster bine definit, beneficiază de o serie de avantaje care determină creșterea economică atât la nivelul companiilor, cât și la nivelul regiunilor per ansamblu. În contextul provocărilor socio-economice ale globalizării, clusterelor reprezintă un element cheie al competitivității regionale. Din acest motiv, inițiativele de creare a clusterelor generează interes din partea sectorului privat, devenind și obiective strategice în agenda de dezvoltare a multor țări sau chiar grupări integraționiste, precum Uniunea Europeană.

Scopul lucrării constă în analiza rolului politicilor publice și a inițiativelor sectorului privat în procesul de formare și dezvoltare a clusterelor economice. Lucrarea se concentrează pe: (i) experiența Uniunii Europene, prezentând mecanismele de stimulare a clusterelor atât la nivel comunitar european, cât și la nivelul dezagregat al țărilor-membre ale UE, în baza exemplurilor Franței, Germaniei, și României; (ii) cazul Republicii Moldovei, analizând cadrul legal aferent și rolul actorilor implicați în procesul de conturare a clusterelor.

Metodologia cercetării constă în revizuirea și sinteza cercetărilor relevante în perioada actuală, evidențierea studiilor de caz și compararea varietății de intervenții, modele organizaționale și surse de finanțare, aplicate în diferite țări în vederea susținerii clusterelor economice.

Rolul politicilor statului în formarea clusterelor

Politicile de stimulare a formării clusterelor vin să ajusteze sau chiar să înlocuiască "abordarea tradițională" a politicilor industriale. Astfel, dacă politicile industriale tradiționale au drept scop suportul direct la nivel individual al întreprinderilor din anumite sectoare, prin abordarea de cluster se urmărește dezvoltarea relațiilor între business, mediul academic și privat în vederea sporirii competitivității teritoriale în ansamblu. Cu toate acestea politicile de cluster nu trebuie privite în sens îngust, ca o singură politică definită, ci trebuie să vizeze un mixt de politici ancorate în diferite domenii guvernamentale [13, p.84]. Tabelul 1 prezintă un exemplu de integrare a politicilor specifice diferitor domenii cu politica de clusterizare.

Tabelul 1. Conexiunea domeniilor de politici tradiționale cu politicile de cluster

Politici tradiționale specifice	Legătura cu politica de formare și dezvoltare a clusterelor
Industrie și IMM-uri	„Clusterul” ca mecanism pentru consolidarea colaborării între companiile implicate în același lanț valoric și consolidarea competitivității IMM-urilor.
Comerț Internațional	Clusteretele ca mecanism de stimularea exportului pentru a crește competitivitatea economiei, prin trecerea la un model de producție cu valoare adăugată ridicată.
Agricultură	Clusteretele asigură crearea de asociații ale producătorilor agricoli pentru promovarea și susținerea obiectivelor comune în vederea valorificării oportunităților și sporirii competitivității.
Piața Muncii	Clusteretele contribuie la creșterea locurilor de muncă oficiale și a calității forței de muncă, în concordanță cu cerințele economiei.
Educație	Clusteretele ca instrument de (i)îmbunătățire a educației vocaționale (implementarea învățământului dual), care va rezulta în creșterea profesionalismului și calității forței de muncă; (ii) stimularea cercetării și dezvoltării, și transpunerea rezultatelor în practică, prin colaborare între sectorului public, privat și universități.
Turism	Clusteretele ca oportunitate de dezvoltare și promovare a turismului (ex: oeno-turismul, clusterete agroturistice).

Sursa: elaborat de autor conform [1, p.23]

Per ansamblu, Comisia Europeană [7] clasifică politicile privind stimularea creării și dezvoltării clusterelor în patru categorii:

- *Politicile de facilitare* - acționează pentru crearea unui mediu macroeconomic favorabil creșterii și inovării, care la rândul lor stimulează apariția și dinamica clusterelor. Aceste politici afectează indirect dezvoltarea clusterelor prin asigurarea unui mediu de afaceri și investițional favorabil, și se adresează țărilor care nu au un cadrul legal propriu zis ce ține de clusterete, reprezentând faza incipientă de dezvoltare a acestuia.

- *Politicile cadru*, ținesc direct industria, IMM-urile, cercetarea și inovarea care folosesc adesea clusterul pentru a crește eficiența unui instrument specific;

- *Politicile broker* au drept scop facilitarea dialogului între membrii clusterului, care nu se realizează în mod natural. Acestea pot include spre exemplu crearea unor platforme de colaborare, parteneriate între instituții publice de cercetare și mediul de business, incubatoare de afaceri;

• *Politicile de dezvoltare* sunt menite să creeze, să mobilizeze și să întărească un cluster anume sau inițiativă de asociere în clustere. Aceste politici sunt specifice țărilor care au deja o experiență importantă privind clusterelor, iar pentru a asigura trecerea lor la un nivel mult mai avansat se adoptă aceste politici de dezvoltare pentru valorificarea integrală a oportunităților oferite de acestea.

Generatorii inițiativele de clusterizare: „de jos în sus” sau „de sus în jos”

Inițiativele de formare a clusterelor pot veni atât din partea mediului privat, numită în literatura de specialitate ca inițiativă „de jos în sus” sau din partea guvernului, cunoscute ca inițiative „de sus în jos” [2]. În abordarea „de sus în jos”, statul este principalul catalizator al procesului de clusterizare, stabilind sectoarele în care acestea urmează să fie formate (în funcție de priorități naționale, caracteristici statistice) prin transpunerea acestui obiectiv în strategii sau planuri de acțiune. În schimb, inițiativele „de jos în sus” se caracterizează printr-o implicare puternică a mediului privat. Diferența generală între aceste două abordări este că, abordarea „de sus în jos” tinde să definească criteriile a priori (de către factorii de decizie), în timp ce abordarea „de jos în sus” se bazează pe mobilizarea și implicarea actorilor locali.

M. Porter [16] consideră că abordarea „de jos în sus” este cea mai optimă, fiind de facto modul firesc de formare a clusterelor: „*cele mai multe cluster se formează independent de guvern și uneori în pofida acestuia*”. Acest tip de clusterare poartă de regulă, un caracter informal, apartenența fiind determinată de interesele mutuale ale membrilor, având la bază includerea selectivă a membrilor considerați reciproc "utili", și fiind generată de preexistență contactelor.

Cu toate acestea, nu există un mecanism corect sau greșit de formare a clusterelor. Dacă guvernul dorește să consolideze o anumită ramură a industriei, pentru realizarea anumitor obiective strategice la nivel național, atunci va aplica mecanismul de sus în jos, va preselecția regiunile pe care dorește să le țintească, va selecta firmele care să fie incluse în cluster. Această abordare contribuie și la crearea coerenței între politicile specifice diferitor sectoare pentru atingerea rezultatelor maxime. Abordarea de sus în jos este totodată opțiunea cea mai bună și în contextul formării clusterelor de la zero, atunci când este insuficientă masa critică sau lipsește cooperarea dintre antreprenori [8]. Însă, dacă se urmărește consolidarea capacității per general la nivel local fără a avea obiective pre-stabilite, atunci abordarea de jos în sus va reprezenta modul optimal de creare a clusterelor, având la bază inițiativa sectorului privat. Totodată, se poate tranzita de la inițiativele pro-active de sus în jos, caracteristice în special în primii ani de implementare și promovare a conceptului de cluster, la inițiativele de jos în sus, atunci când gradul de conștientizare a sectorului privat privind beneficiile asocierii în cluster este unul avansat. Multe țări combină abordarea „de sus în jos” și „de jos în sus” pentru consolidarea domeniilor de interes social și economic strategic cum ar fi sănătatea publică, mediul ambiant, sectorul energetic, TIC, siguranța/securitatea publică, etc [15, p.82].

Tabelul 2. Particularitățile diferitor abordări de formare a clusterelor

Inițiativele de sus în jos	<ul style="list-style-type: none">• Obiective prestabilite la nivel național (strategice, identificabile cantitativ)• Coerența cu programe din alte sectoare/domenii
Inițiativele de jos în sus	<ul style="list-style-type: none">• Dorința participanților de a-și unifica eforturile în cadrul unui cluster• Informații obținute optimal prin autoidentificarea clusterului• Valorificarea motivației participanților
Abordarea mixtă	<ul style="list-style-type: none">• Colaborarea între sectorul privat și cel guvernamental în crearea clusterului• Gestionarea clusterului la nivel local

Sursa: elaborat de autor

Dezvoltarea clusterelor în Uniunea Europeană

În Uniunea Europeană clusterelor le este atribuit rolul de motor al dezvoltării economice, statele membre fiind încurajate să integreze politica de sprijinire a clusterelor în planurile naționale de reformă și să asigure sinergia între politicile de cluster cu politicile specifice altor sectoare. Conform experienței țărilor dezvoltate ale Uniunii Europene, clusterelor reprezintă o formă de colaborare armonioasă între centrele științifice, instituțiile publice și mediul privat. Țările Uniunii Europene au lansat programe ample de inițiere a clusterelor. Uniunea Europeană a elaborat o multitudine de programe specifice, orientate direct spre dezvoltarea clusterelor, care conțin activități concrete ce țin de cluster, inovație și competitivitate, cum ar fi: Programul Competitivității Inovaționale, Politica de Coeziune, cel de-al 7-lea Program Cadru. Totodată, ca urmare a unei modificări a normelor UE, subvențiile de stat pot fi acordate inclusiv pentru sprijinul clusterelor, fiind concepute pentru a stimula activitatea inovatoare prin schimbul de cunoștințe și expertiză, contribuind astfel la crearea de rețele, schimbul de informații și colaborarea între întreprinderi și alte organizații conexe.

Consiliul European de Competitivitate a identificat clusterelor ca una dintre cele nouă activități prioritare menite să consolideze inovația. În vederea monitorizării fenomenului de clusterizare, în anul 2006, Comisia Europeană a înființat instituția numită „Observatorul European al Clusterelor”, care furnizează date statistice cantitative și calitative privind situația clusterelor în Europa. Conform acestor date, în Uniunea Europeană există aproximativ 2500 de cluster, definite ca aglomerări regionale industriale și de servicii, în care activează 39 la sută din forța de muncă a Uniunii. Totodată „Observatorul European al Clusterelor” a creat o platformă de colaborare on-line între cluster și membrii acesteia - Europa Inter-Cluster, care permite acestora să interacționeze facilitând totodată accesul la o serie de informații.

Concomitent, UE solicită statelor membre să includă în programele lor naționale de reformă măsuri privind stimularea clusterelor, întrucât statul este considerat un actor important în procesul dezvoltării clusterelor și un catalizator al rețelelor de colaborare dintre acestea. Astfel, multe state membre UE au adoptat politici și programe naționale și regionale ce țin de dezvoltarea clusterelor. Un sondaj al Observatorului European al Clusterelor efectuat în anul 2015, a identificat 69 de programe naționale și 88 de programe regionale de dezvoltare a clusterelor. Obiectivele individuale ale programelor reies din condițiile specifice pentru fiecare țară/regiune separat, în funcție de condițiile politice, socio-economice și istorice, însă ce este comun pentru majoritatea acestor programe de cluster este focalizarea pe facilitarea colaborării între companii și instituțiile de cercetare și dezvoltare ca mecanism de creștere a competitivității economiei naționale / regionale. Țările Uniunii Europene care au istorie îndelungată privind activitatea clusterelor, dispun deja de programe de dezvoltare, ce urmăresc transformarea acestora în poli de excelență de nivel internațional, pe când țările care au adoptat recent conceptul de cluster, au ca obiective sprijinirea formării clusterelor prin suportul acordat întreprinderilor și sporirea competitivității acestora.

La nivel european, clusterelor se formează atât prin inițiativa „de jos în sus” cât și prin cea „de sus în jos”, fiind susținute de fonduri naționale sau europene. Având o istorie îndelungată și o experiență considerabilă în domeniul clusterelor, Franța și Germania sunt considerate drept modele de dezvoltare a acestora. Totodată, cazul României, vine să descrie progresul înregistrat într-un timp relativ scurt, începând cu introducerea conceptului de cluster în politica industrială a țării (Tabelul 3).

Tabelul 3. Programe de dezvoltare a clusterelor și obiectivele acestora

Țara	Programul	Obiectivele
Franța	Polii de Competitivitate	Etapa inițială a avut la bază o abordarea „de jos în sus”, rolul central fiind atribuit mediului privat care a fost ulterior complementată de intervenția sporită a statului; Statul sprijină polii de competitivitate prin intermediul ecosistemelor IMM-urilor prin dezvoltarea capacității de export a întreprinderilor; Concentrarea finanțării către cluster mai productive pentru o mai bună eficiență a politicii clusterelor;
Germania	Go- Cluster	Sprrijinirea transformării clusterelor de inovare în cluster internaționale de excelență; Analiza tendințelor politicii internaționale a clusterelor pentru a se emite recomandări în vederea îmbunătățirea politicilor germane;
România	Programul operațional de competitivitate	Creșterea investițiilor private în cercetare și dezvoltare; Creșterea transferului de cunoștințe, tehnologie și competență între sectorul privat și cel public; Creșterea participării cercetării românești la cercetarea europeană și internațională.

Sursa: [6, p.4-7]

➤ **Modelul francez**

Dezvoltarea clusterelor în Franța are la bază abordarea „de jos în sus”, rolul central fiind atribuit mediului privat, care fiind ghidat de scopul valorificării resurselor disponibile, a format cluster economice recunoscute la nivel global (cluster vinicol, clusterul parfumeriei). Un rol deosebit l-a avut specializarea internațională, care a dictat formarea clusterelor economice ca soluție de sporire a competitivității și recunoașterii pe plan internațional. Totuși, este de menționat și rolul activ al statului, care prin politica „systèmes productifs” (sisteme locale de producție)”, lansată în 1987, (înainte de introducerea propriu-zisă a termenului cluster), a adus un element de planificare „de sus în jos” în dezvoltarea clusterelor, care avea drept scop sprijinirea sectoarelor industriale afectate de declin, aceasta de facto, reprezentând o primă etapă de dezvoltare a clusterelor. În anul 2005, guvernul francez și-a orientat politica de clusterizare spre crearea poliilor de competitivitate, lansând „Programul pentru polii de competitivitate”, care a constituit reorientarea de la politica tradițională, curativă, către politica centrată pe creșterea economică. Acest program avea drept obiectiv principal îmbunătățirea potențialului de inovare a țării prin concentrarea eforturilor publice asupra centrelor de excelență pentru a crea bunăstare și noi locuri de muncă. Polii de competitivitate, reprezintă asocieri de companii (mari și mici), centre de cercetare și instituții de învățământ care pun în aplicare o strategie comună de dezvoltare economică, în concordanță cu strategia globală de dezvoltare a țării [6]. Pentru realizarea obiectivelor programului, în perioada anilor 2005-2008, statul francez a alocat fonduri de aproximativ 1,5 miliarde EURO în cadrul acestui program. Fondurile au fost orientate spre finanțarea proiectelor de cercetare-dezvoltare. A doua etapă de finanțare a programului, aa. 2009 - 2011, a avut la fel un buget de 1,5 miliarde de EURO, care era însă utilizat nu doar pentru finanțarea cercetării și dezvoltării, dar și pentru consolidarea leadership-ului și instruirea persoanelor din cadrul clusterelor responsabile de elaborarea strategiilor și planurilor de acțiuni. La nivel național, a fost creată Asociația Franceză a

Clusterelor, un organism menit să coordoneze activitățile clusterelor, să le oferasuportul necesar dar și să faciliteze dialogul și schimbul de experiență între membri. O caracteristică-cheie a politicii franceze privind clusterelor, este procesul selectiv de determinare a companiilor care urmează să se reunească în cadrul unui cluster, proces realizat prin metoda licitației, bazată pe criterii clare de selecție și acreditare. Astfel, companiile selectate, beneficiază de un suport financiar considerabil din partea statului. Totuși, dacă acestea ulterior nu îndeplinesc cerințele și criteriile de performanță prestabilite, încetează să beneficieze de ajutorul financiar.

➤ **Modelul german**

Unul dintre cele mai înalte nivele de dezvoltare a clusterelor economice este caracteristic Germaniei, unde conceptul „triplu helix” operează foarte eficient, existând legături strânse între întreprinderi, instituții de învățământ superior/instituții de cercetare-dezvoltare și guvernare. În Germania, primele eforturi de a sprijini clusterelor au fost realizate la mijlocul anilor 1990. Cu toate acestea, abia în anul 1996, Raportul Federal asupra Cercetării a inclus în mod oficial, clusterelor ca o modalitate de a sprijini inovarea. Politica de clusterelor în Germania își are originile în sprijinirea rețelelor în domeniul tehnologic și al dezvoltării regionale, punând și azi accentul pe aceste domenii, prin programul de sprijinire a rețelelor de excelență. Astfel, la nivel federal, sunt susținute de către Ministerul Federal al Economiei și al Tehnologiei 130 rețele de excelență, ce reunesc parteneri din diverse sectoare, în jurul unei teme principale, având un ancoraj regional. Obiectivele acestor rețele de excelență țin de asigurarea networking-ului în cercetare și industrie, inovare și transfer tehnologic, formarea și calificarea profesională. Strategia cheie pentru dezvoltarea clusterului la nivel național este Strategia High-Tech. Astfel, Germania, dorind să-și mențină poziția de lider mondial în furnizarea soluțiilor bazate pe tehnologii inovative în toate domeniile (climatic, energetic, sănătate, securitate și comunicare) acordă o atenție deosebită clusterelor inovative. În acest sens, Germania a decis crearea polilor universitari de excelență, pentru consolidarea procesului de cercetare universitară. Susținerea excelenței științifice s-a realizat prin selectarea școlilor doctorale de vârf (care au beneficiat de un ajutor financiar considerabil 1 milion euro/an/școală), menite să asigure transferul tehnologic din domeniul universitar în cel privat și să consolideze relațiile cercetare-industrie [6].

➤ **Modelul român**

Primii pași în procesul de dezvoltare a clusterelor în România au fost făcuți de Ministerul Economiei, care a finanțat o serie de studii pentru definirea conceptului românesc de cluster, și mecanismele prin care acestea pot fi create. Astfel, luându-se în calcul modelul „triple helix”, aplicat în țările EU, care reprezintă un model de cluster ce include trei parteneri naturali (industria, universitățile și statul), s-a ajuns la concluzia că acesta nu poate funcționa și în cazul României. Modelul românesc de cluster a avut nevoie de al patrulea partener („four-leaf clover model”), care este reprezentat de organizațiile promotoare. Întrucât în realitate cei trei actori ai modelului triple-helix nu cooperează, organizațiile promotoare urmează să intermedieze conlucrarea acestora. Acestea sunt organizații specializate în transferul tehnologic și inovare, firme de consultanță etc.

Istoria dezvoltării clusterelor în România nu este atât de îndelungată. Cu toate acestea într-o perioadă relativ scurtă au fost atinse rezultate tangibile în acest sens. Începând din anul 2008, Ministerul Economiei a depus eforturi ample pentru a identifica și sprijini dezvoltarea clusterelor existente și emergente. Acestea s-a concentrat cu precădere pe 4 acțiuni mari:

- elaborarea politicii de cluster a României, ca o componentă a politicii industriale, cu sprijinul Societății Germane pentru Cooperare Tehnică;

- lansarea proiectului „Inov Cluster” (2008-2010), din cadrul Planului Sectorial de Cercetare-Dezvoltare, care a avut drept scop diseminarea conceptului de cluster inovativ în România și a exemplelor de bună practică internațională, precum și stimularea operatorilor economici de a crea și dezvolta clustere inovative, prin realizarea de instrumente specifice (ghid, portal, servicii de consultanță);

- exercițiul de „cluster mapping” prin care a avut loc maparea inițiativelor de cluster la nivel regional. Demersul s-a bazat pe o metodologie calitativă și comparativă. Au fost sondați vectorii: concentrare geografică, cercetare-dezvoltare-inovare, forța de muncă (calitate, cantitate, calificare) și cooperare.

- generarea potențialilor poli de competitivitate. Ministerul Economiei a accelerat procesul de generare a potențialilor poli de competitivitate prin solicitarea de încheiere a unor acorduri de parteneriat care să dovedească cooperarea în cadrul clusterului [4].

Statul român a facilitat înființarea clusterelor prin introducerea măsurilor favorabile industriei și IMM-urilor. Un pas important l-a constituit elaborarea în anul 2009 a Ghidului pentru implementarea în România a conceptului de cluster inovativ, care prezintă lista cu parcuri industriale, entități de inovare și transfer tehnologic, universități, investitori români și străini, care prin asocieri pot beneficia de avantajele clusterului. Astfel, racordându-se la practicile UE, dar cel mai important, beneficiind de fondurile acordate de aceasta pentru programele de sprijinire a clusterelor, România a reușit să marcheze un progres considerabil pe acest domeniu. În România, la nivel național, există 47 de clustere bine definite, care au la baza acorduri de parteneriat între reprezentanții industrie-cercetare-autorități publice-organizații catalizator.

Din punct de vedere al modelului de cluster, experiența românească arată importanța organizațiilor catalizator, fapt ce a condus la adaptarea modelului „four-leaf clover” – trifoi cu patru foi. Dezvoltarea clusterelor din România se îndreaptă în această perioadă către o nouă etapă evolutivă, stimulată în special de disponibilitatea programelor de finanțare a clusterelor oferit de UE.

Experiența Republicii Moldova

M. Porter [16, p.8] afirmă că „țările sărace duc o lipsă de clustere bine dezvoltate”, fapt explicat în mare parte, de deficiențe structurale ale mediului de afaceri, numindu-le goluri instituționale, care împiedică buna funcționare a sistemului economic de piață. În acest sens, M. Porter recomandă adoptarea politicilor eficiente care, pe de o parte să elimine constrângerile aferente climatului investițional, iar pe de alta, să stimuleze formarea clusterelor economice.

Republica Moldova se află la o etapă incipientă a procesului de formare a clusterelor economice. Conform indicelui de dezvoltare a clusterelor, Republica Moldova este plasată în Raportul Global al Competitivității pe locul 136 din 140, ceea ce confirmă participarea limitată a companiilor la activitățile de cooperare economică [17].

Practica internațională arată că politicile de creare și dezvoltare a clusterelor trebuie integrate într-un cadru extins al planurilor de dezvoltare regională și națională. Astfel, referindu-ne la cazul Republicii Moldova, în contextul angajamentelor de a crea un sector industrial tehnologic avansat, sciento-intensiv, eficient și competitiv, racordat la standardele europene, au fost adoptate un șir de acte legislative și normative care vizează inclusiv dezvoltarea clusterelor ca mecanism de realizare a acestor obiective [14]. Astfel, la nivel național, susținerea clusterelor este menționată în următoarele documente de politici:

☒ Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 [9];
☒ Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate” [10];

☒ Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova [12];

➤ Un progres semnificativ în vederea suportului dezvoltării clusterelor a fost adoptarea în anul 2013 a Conceptului de dezvoltare clusterială în sectorul industrial, care stipulează obiectivele politicii de cluster, mecanismele care pot fi aplicate în vederea dezvoltării acestora și sectoarele industriale care oferă premise de clusterizare [11].

În pofida acestor strategii, lipsește un program guvernamental specific, privind formarea și finanțarea clusterului, ceea ce explică faptul că inițiativele locale privind asocierea în clusterelor sunt încă limitate. Întrucât conceptul de cluster nu este foarte popular în Moldova, dar și urmare a unui spirit de colaborare insuficient în cadrul mediului privat, dar și între mediul privat și cel academic, inițiativele de formare a clusterelor în Republica Moldova au aplicat abordarea ”de sus în jos”. În acest context, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) a fost desemnată ca fiind responsabilă pentru coordonare procesului de clusterizare, acționând drept catalizator al procesului. Astfel, ODIMM, cu suportul experților străini, finanțat prin intermediul Instrumentului de Asistență Tehnică și Schimb de Informații al Uniunii Europene (TAIEX), a efectuat un exercițiu de cluster-mapping prin care au fost identificate 20 de aglomerații economice cu potențial de a fi transformate în cluster propriu-zise. Cu toate acestea, la etapa inițială, la mijlocul anului 2018 au fost oficial lansate doar două cluster în Republica Moldova: (i) Clusterul creativ din Cahul și (ii) Clusterul textil Sorintex.

Pentru a stimula dezvoltarea ulterioară a aglomerațiilor economice în cluster, inițiativele de clusterizare ar trebui susținute prin planuri de acțiuni specifice și scheme de finanțare, care să stimuleze cooperarea între actorii economici regionali în vederea creșterii nivelului competitivității IMM-urilor din Moldova, bazat pe inovație și internaționalizare [3].

Concluzii

În Uniunea Europeană clusterelor li se atribuie rolul de motor al dezvoltării economice, statele membre fiind încurajate să integreze politica de sprijinire a clusterelor în Planurile Naționale de Reformă și să asigure efecte sinergice dintre politicile de clusterizare și politicile din diverse domenii, precum educație, industrie, agricultură, forță de muncă. Totodată, politicile publice sunt însoțite de mecanisme de finanțare, ceea ce stimulează interesul sectorului privat pentru crearea clusterelor ca instrument de dezvoltare economică pe termen lung.

Principalele caracteristici și tendințe ale programelor de clusterizare în Europa:

- Majoritatea programelor de clusterizare sunt elaborate în concordanță cu specializarea națională sau regională și susțin strategiile de inovare;
- Dacă la etapa inițială, stimularea formării clusterelor era determinată de suportul financiar consistent, în prezent, programele de susținere a clusterelor conțin scheme de sprijin nemonetar, destinate creșterii profesionalismului, oferind suport tehnic pentru afaceri;
- Programele de susținere a clusterelor în Uniunea Europeană au devenit mai selective. Astăzi, ele se concentrează mai mult pe grupurile mature, pe clusterelor de clasă mondială și clusterelor în industriile emergente. Tendința de dezvoltare a clusterelor este orientată spre noi modele de cooperare regională, prin utilizarea acestora ca instrument de stimulare a inovării și transferului de know-how.

• România a ancorat relativ recent conceptul de cluster în politicile de dezvoltare economică. Cu toate acestea, interesul sporit al statului, complementat de programele de finanțare ale UE, au contribuit la atingerea unor progrese importante în formarea clusterelor.

Cu referință la Republica Moldova, dezvoltarea clusterelor este la etapa incipientă. Formarea clusterelor existente a avut la bază inițiativa „de sus în jos”. Introducerea tardivă a conceptului de cluster în politica industrială a țării, dar și lipsa unor programe/planuri de acțiuni specifice care să reglementeze direct procesul de formare, dezvoltare și finanțare a clusterelor, limitează generarea inițiativelor „de jos în sus” [5].

Bibliografie

- [1] ADA, Mühendislik (2009): White Paper - Development of a Clustering Policy for Turkey, Integrated Draft (After the 5th Stakeholders Workshop), Clusterland, CSIL, Euromed.
- [2] Atherton, Andrew, and Johnston, Andrew (2008). Cluster formation from the “bottom-up”: a process perspective in Handbook of Research on Cluster Theory, (pp. 93–113). Northampton: Edward Elgar Publishing.
- [3] Buyse, Tim and Cosniță, Daniel (2018) Cluster Mapping Report for the Republic of Moldova, disponibil: https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/Buyse_Cosnita_Cluster_Mapping_Moldova_Report.pdf
- [4] Coșniță, Daniel (2013) Analiza competitivității clusterelor din România. ISBN: 978-973-0-15864-9.
- [5] Levitskaia, Alla (2017). Review of the state of development of clusters in EaP. STI International Cooperation Network for Eastern Partnership Countries – PLUS
- [6] European Cluster Observatory (2015) Cluster Programs in Europe. Disponibil pe: www.clustercollaboration.eu/news/cluster-programmes-europe-2015
- [7] European Commission (2008) The concept of clusters and cluster policies and their role for competitiveness and innovation - Main statistical results and lessons learned. Brussels: Commission Staff Working Document.
- [8] Fromhold-Eisebith, Martina, Eisebith, Günter (2005) How to institutionalize innovative clusters? Comparing explicit top-down and implicit bottom-up approaches. Research Policy, Vol. 34, 1250-1268.
- [9] Hotărârea Guvernului nr. 685 din 13.09.2012 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020.
- [10] Hotărârea Guvernului nr. 952 din 27.11.2013 cu privire la aprobarea Strategiei inovaționale a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020.
- [11] Hotărârea Guvernului nr. 614 din 20.08.2013 cu privire la CONCEPȚIA dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova.
- [12] Hotărârea Guvernului nr. 4 din 14.01.2014 privind Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității.
- [13] INNO Germany AG (2010) Clusters and clustering policy: a guide for regional and local policy makers. European Union, ISBN: 978-92-895-0506-2.
- [14] Institutul Național de Cercetări Economice (2018) Ghid Metodic Crearea și Organizarea Clusterelor în Republica Moldova, Chișinău, ISBN 978-9975-3272-0-6.
- [15] OECD (2007). Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches. ISBN Number: 9789264031821
- [16] Porter, Michael (1998) Clusters and the new economics of competition. Harvard Business Review, Nov/Dec: Vol 76, Issue 6.
- [17] Schwab, Klaus; Sala i Martin, Xavier; (2018) Global Competitiveness Report 2017-2018, World Economic Forum.